

آشنایی با عوامل مختلف آتش‌سوزی در جنگل‌ها و مراتع و نقش دیده‌بانی جوامع محلی در کاهش آتش‌سوزی‌ها (۴)

آتش‌سوزی در جنگل‌ها و مراتع یکی از مخرب‌ترین پدیده‌های زیست‌محیطی است که می‌تواند در مدت کوتاهی هزاران هکتار از پوشش گیاهی، زیستگاه‌های جانوری و منابع طبیعی را نابود کند. برای مقابله با این خطر جدی، شناخت عوامل ایجاد آتش‌سوزی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های جوامع محلی در دیده‌بانی و پیشگیری، امری ضروری است.

عوامل مختلف آتش‌سوزی در جنگل‌ها و مراتع

آتش‌سوزی‌ها ممکن است به دلایل مختلف طبیعی یا انسانی رخ دهند. در اغلب کشورها، به‌ویژه در مناطق خشک و نیمه‌خشک مانند ایران، سهم عوامل انسانی به‌مراتب بیشتر است. این عوامل عبارت‌اند از:

۱. عوامل انسانی (اصلی‌ترین علت‌ها)

- بی‌احتیاطی گردشگران و رهگذران: رها کردن ته‌سیگار روشن، استفاده از زغال نیم‌سوز، روشن کردن آتش در نزدیکی پوشش گیاهی خشک.

- فعالیت‌های کشاورزی و دامداری: سوزاندن بقایای محصولات کشاورزی یا مراتع برای تقویت رشد علوفه.

- آتش‌افروزی عمدی: گاهی به دلایل سودجویانه (تبدیل جنگل به زمین کشاورزی یا ساخت‌وساز) یا خصومت‌های محلی.

- نشت سوخت یا جرقه ماشین‌آلات: وسایل نقلیه یا تجهیزات مکانیکی در مناطق جنگلی می‌توانند منبع آتش شوند.

- کمبود آموزش و آگاهی در میان مردم بومی و گردشگران: یکی از دلایل تکرار اشتباهات خطرناک.

۲. عوامل طبیعی

- رعد و برق خشک: در شرایط خشکی و دمای بالا، بدون بارندگی، می‌تواند موجب شعله‌ور شدن درختان یا پوشش گیاهی خشک شود.

- گرمای شدید و خشکسالی: افزایش دمای هوا، کاهش رطوبت و خشک شدن علف‌ها شرایط را برای شروع آتش فراهم می‌کند.

- باد شدید: عامل گسترش سریع شعله‌ها در سطح گسترده، که مهار آتش را دشوار می‌کند.

نقش دیده‌بانی جوامع محلی در کاهش آتش‌سوزی‌ها

جوامع محلی در خط مقدم تعامل با منابع طبیعی هستند. حضور روزانه و شناخت دقیق آن‌ها از محیط اطراف، ظرفیت مهمی برای پیشگیری، کشف سریع و مدیریت اولیه آتش‌سوزی‌ها فراهم می‌کند. نقش دیده‌بانی این جوامع را می‌توان در چند بخش بررسی کرد:

۱. کشف سریع و اطلاع‌رسانی به‌موقع

افراد محلی به دلیل نزدیکی جغرافیایی و آشنایی با پوشش گیاهی، سریع‌تر از هر نهادی می‌توانند وقوع آتش یا دود را شناسایی کنند. اگر شبکه‌ای برای اطلاع‌رسانی فوری وجود داشته باشد، می‌توان در دقایق ابتدایی مانع گسترش آتش شد.

۲. پایش فعالیت‌های پرخطر انسانی

ساکنان محلی می‌توانند در فصل‌های پرخطر (تابستان و پاییز) فعالیت‌های مخاطره‌آمیز مانند روشن کردن آتش یا سوزاندن زباله را شناسایی و از آن جلوگیری کنند. دیده‌بانی اجتماعی نقش مکمل نظارت رسمی نهادهای منابع طبیعی است.

۳. مشارکت در اقدامات پیشگیرانه میدانی

جوامع محلی می‌توانند در احداث آتش‌بر، پاک‌سازی علف‌های خشک، ایجاد مخازن اضطراری آب و پایش نقاط پرخطر مشارکت کنند. ایجاد گروه‌های داوطلب محلی برای فصل‌های بحرانی به کنترل و آمادگی منطقه‌ای کمک می‌کند.

۴. آگاهی‌رسانی در سطح جامعه

افرادی که در جوامع محلی آموزش دیده‌اند می‌توانند نقش مربی در سطح روستا و منطقه داشته باشند و سایر ساکنان، دامداران و گردشگران را با اصول ایمنی و پیشگیری آشنا کنند.

۵. بازوی اجرایی و همراهی با نهادهای دولتی

دیده‌بان‌های محلی، علاوه بر نظارت، می‌توانند در مهار آتش‌سوزی‌های کوچک پیش از رسیدن نیروهای کمکی مشارکت فعال داشته باشند و مسیرهای دسترسی، منابع آب و مسیر گسترش آتش را به تیم‌های امدادی اطلاع دهند.

